

Світлана ТИМКІВ

здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка)
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
Науковий керівник – **Дмитрієва О.І.**,
канд. пед. наук, доцент

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДІТЕЙ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Запропонована стаття розглядає процес соціалізації осіб з інтелектуальними порушеннями в різних соціальних контекстах. У статті наголошується на важливості освіти, індивідуалізованої підтримки, ролі сім'ї та соціокультурного середовища у формуванні позитивної соціальної самоідентифікації та інтеграції дітей у суспільство; розглянуто важливість розуміння з боку вчителів та батьків, а також розвитку інклюзивних освітніх програм для створення сприятливого середовища для соціалізації осіб з інтелектуальними порушеннями. У публікації наголошується на важливості позитивного ставлення до різноманітності та навчання суспільства приймати різні особливості як природну різноманітність.

Ключові слова: соціальне середовище, самоідентифікація, інтелектуальне порушення, сім'я, суспільство, дослідження.

S. TYMKIV. THE IMPACT OF THE SOCIAL ENVIRONMENT ON THE FORMATION OF THE PERSONALITY OF CHILDREN WITH INTELLECTUAL DISABILITIES

The proposed article examines the process of socialization of individuals with intellectual disabilities in various social contexts. It focuses on the importance of education, the role of family, and socio-cultural environment in shaping positive social self-identification and integration of children into society. The article discusses the importance of individualized support, emphasizes the understanding from teachers and parents, as well as the development of inclusive educational programs to create a conducive environment for the socialization of individuals with intellectual disabilities. Additionally, it highlights the importance of a positive attitude towards diversity and educating society to accept different abilities as natural diversity.

Key words: social environment, self-identification, intellectual disability, family, society, research.

Проблемою дослідження статті є визначення впливу сім'ї, освітнього середовища та соціокультурного контексту на формування особистості дітей з інтелектуальними порушеннями.

Соціалізація є ключовим фактором для розвитку особистості, формування соціальних навичок, самооцінки та самоідентифікації. Діти з інтелектуальними порушеннями стикаються з труднощами в процесі соціалізації, що може негативно вплинути на їхнє життя. Існує потреба в розробці та впровадженні ефективних методів та програм, які б сприяли успішній соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями. Це допоможе їм краще інтегруватися в суспільство, жити більш повноцінним життям та реалізувати свій потенціал. У статті аналізуються певні контексти соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями чим визначається її **актуальність**.

Метою статті є визначення ключових факторів, які впливають на формування особистості дітей з інтелектуальними порушеннями.

Соціалізація представляє собою процес повної інтеграції особистості в соціальну систему, що сприяє її соціальній адаптації. Цей процес формується відповідно до характеру суспільства, його властивостей та потреб. Зі змінами у соціальному оточенні змінюються і критерії життєдіяльності людини, а також умови для її творчої самореалізації.

Особливо актуальним є вивчення змін, що відбуваються в процесі соціалізації, а також визначення конкретних факторів, умов і соціальних суперечностей, що впливають на формування особистості як члена суспільства.

Соціалізація – це процес, за якого особистість вивчає та внутрішньо усвідомлює норми, цінності, звичаї та інші аспекти культури свого суспільства. Цей процес включає в себе взаємодію з оточуючими, навчання від інших членів суспільства та адаптацію до соціокультурного середовища.

Термін «соціалізація» походить від французького слова «socialisation», що означає адаптацію чи усвідомлення соціальних аспектів. Це поняття вперше було використано в соціологічному контексті на початку XIX століття, і воно визначає процес вступу особистості в суспільство та взаємодію з його нормами та цінностями [6].

Габріель Тард, французький соціолог і філософ, був важливою постаттю в розвитку соціологічних ідей на початку XX століття. Його дослідження охоплювали різні аспекти соціального життя, включаючи ідеї, поведінку та взаємодії. Стосовно дослідження процесу соціалізації, Тард був одним із перших, хто вніс важливий вклад у його розуміння. Він розглядав соціалізацію як процес імітації та інновації, стверджував,

що люди навчаються, спостерігаючи та копіюючи інших. Тард вивчав взаємодію в групах та соціальний вплив одних індивідів на інших. Він визначав соціалізацію як результат взаємодії та взаємовпливу в групах. Для Тарда соціалізація була ключовою частиною соціального життя, де індивіди взаємодіють інтелектуально та емоційно, формуючи свої характери та цінності [7].

Ці ідеї здійснили важливий внесок у розвиток соціологічного розуміння соціалізації та її ролі в формуванні індивідів у суспільстві.

Т. Алексєєнко [1], М. Лукашевич [5] та інші, внесли значний внесок у дослідження проблем становлення особистості та її соціалізації.

Вплив соціального середовища на формування особистості з інтелектуальними порушеннями є важливим аспектом дослідження, оскільки він визначає не лише саморозвиток цих осіб, але й ступінь їхньої соціальної інтеграції, а також є ключовим фактором, що визначає якість життя та соціальну інтеграцію дітей цієї категорії порушень психофізичного розвитку.

Впровадження інклюзивної освіти, яка передбачає спільне навчання дітей з інтелектуальними порушеннями разом із своїми однолітками, створює можливість для соціальної взаємодії та розвитку в освітньому середовищі. Надання індивідуалізованої підтримки для кожного учня з інтелектуальними порушеннями сприяє врахуванню їхніх конкретних потреб і розвитку. Компетентність та розуміння вчителів та спеціалістів є важливими для створення підтримуючого оточення, вони сприяють розвитку навичок та самооцінки учнів з інтелектуальними порушеннями. Важливість соціальної взаємодії учнів із особливими освітніми потребами зі своїми однолітками та вчителями визнається як ключовий фактор формування позитивної соціальної самоідентифікації. Також залучення батьків у процес освіти є важливим, оскільки їхня підтримка та участь можуть значно впливати на психосоціальний розвиток дитини з інтелектуальними порушеннями [4, с. 29].

Розуміння та розвиток цього сприяє не лише академічному, але і соціальному розвитку осіб з інтелектуальними порушеннями, допомагаючи їм інтегруватися в суспільство та реалізовувати свій потенціал в умовах позитивного навчального середовища.

Іншим аспектом є ключова роль сім'ї у соціальній інтеграції дітей з інтелектуальними порушеннями.

Сім'я надає емоційну підтримку та безпеку, що є важливим елементом для психосоціального розвитку дитини. В родинному оточенні дитина вивчає основні навички соціальної взаємодії, такі як комунікація, взаєморозуміння та емпатія. Сім'я може створювати інклюзивне середовище, яке враховує потреби та можливості дитини з інтелектуальними порушеннями. Вона відіграє важливу роль у розвитку навичок самообслуговування, що сприяє незалежності та соціальній адаптації. Сім'я також впливає на формування позитивного ставлення дитини до себе, що є важливим елементом соціальної самоідентифікації [3, с. 159].

Загальною метою сім'ї є створення умов для повноцінного розвитку дитини та підготовки її до соціальної інтеграції в суспільстві. Сприятливе родинне середовище, з розумінням та підтримкою, створює безпечну основу для розвитку особистості з інтелектуальними порушеннями.

Ще одним аспектом виступає соціокультурний контекст, який впливає на соціалізацію дітей з інтелектуальними порушеннями і відіграє важливу роль у формуванні їхньої ідентичності та розвитку.

Забезпечення позитивного ставлення до різноманітності в соціокультурному оточенні допомагає дітям з інтелектуальними порушеннями відчувати себе прийнятими та інтегрованими у суспільство. Розвиток інклюзивних освітніх програм та середовища сприяє взаємодії між дітьми з різними особливостями та сприяє їхній соціалізації. Взаєморозуміння та взаємодія між дітьми, батьками, вчителями та іншими членами суспільства допомагає розбивати стереотипи та сприяє інтеграції дітей з особливими освітніми потребами. Якщо є підтримка від суспільства, яка включає державні програми, громадські організації та інші ресурси, враховує культурні особливості та чутливість до різних етнічних, релігійних і соціальних груп, то це, безсумнівно, сприяє створенню умов для ефективної соціалізації. Також створення позитивного ставлення до інвалідності та навчання суспільства сприймати особливості як природну різноманітність є важливим елементом соціокультурного контексту [2, с 122].

Врахування соціокультурного контексту допомагає створити сприятливі умови для соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями та сприяє їхньому повноцінному включенню в суспільство. Соціокультурний контекст визначає стереотипи та уявлення суспільства щодо індивідів з інтелектуальними порушеннями. Важливо вивчати та

змінювати ці уявлення для покращення умов життя та інтеграції цієї категорії осіб з порушеннями психофізичного розвитку.

Висновки. Соціалізація дітей з інтелектуальними порушеннями є складним та багатограним процесом, який значно впливає на їхній особистісний розвиток, самооцінку та інтеграцію в суспільство.

Сім'я, освітнє середовище та соціокультурний контекст відіграють ключову роль у цьому процесі. Сім'я надає емоційну підтримку, безпеку та навчає основним навичкам соціальної взаємодії.

Освітнє середовище, особливо інклюзивне, дає можливість дітям з інтелектуальними порушеннями взаємодіяти з однолітками та розвивати свої соціальні навички.

Соціокультурний контекст, який включає стереотипи, упередження та ставлення суспільства, може значно впливати на можливості дітей з інтелектуальними порушеннями для соціалізації.

Для покращення умов соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями необхідні комплексні заходи, які включають: підтримку сімей дітей з інтелектуальними порушеннями, розвиток інклюзивних освітніх програм, зміну ставлення суспільства до людей з інтелектуальними порушеннями, проведення досліджень та розробку ефективних методів допомоги.

Важливо пам'ятати, що кожна дитина з інтелектуальними порушеннями є унікальною особистістю з власними потребами та можливостями.

Індивідуальний підхід та створення сприятливого середовища допоможуть цим дітям краще інтегруватися в суспільство, жити більш повноцінним життям та реалізувати свій потенціал.

Дослідження соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями має велике значення для розуміння цієї проблеми та розробки ефективних стратегій допомоги чим і визначить **подальші перспективи**.

Дослідження в цих напрямках може внести вагомий внесок у наше розуміння та покращення процесу соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями, сприяючи їхньому повноцінному включенню в суспільство.

Подальші дослідження у галузі впливу соціального середовища на формування особистості з інтелектуальними порушеннями можуть розширити наше розуміння взаємозв'язку між соціальним оточенням та розвитком дітей з інтелектуальними порушеннями.

Важливість врахування культурних, соціальних та педагогічних контекстів дозволить глибше зрозуміти, як родинна динаміка та

підтримка впливають на соціальну інтеграцію та самовизначення дітей з інтелектуальними порушеннями, як впливає інклюзивне освітнє середовище на соціальну адаптацію та навчання дітей з інтелектуальними порушеннями, як взаємодія з ровесниками формує позитивні відносини та самооцінку у дітей з інтелектуальними порушеннями, як соціальне середовище може підтримувати самореалізацію та розвиток індивідуального потенціалу дітей з інтелектуальними порушеннями.

Висвітлення цієї теми має важливе значення для розуміння та покращення якості життя дітей з інтелектуальними порушеннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеенко Т. Ф. Соціалізація особистості: можливості й ризики: наук.-метод. посіб. К., 2007. 152 с.
2. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: навчальний посібник. К.: Центр навчальної культури, 2003. 134 с.
3. Гарасимів Т. З. Особистість та проблеми її соціалізації. Форум права, 2009. №3. С. 156–161.
4. Ілляшенко Т. Інтеграція дітей з особливими потребами в загальноосвітній заклад. Соціальний педагог, 2009. №5. С. 26–35.
5. Лукашевич М. П. Соціалізація. Виховні механізми і технології: навч.-метод. посібник. К.: ІЗМН, 1998. 112 с.
6. Соціалізація. Вікіпедія: веб-сайт. URL: <https://w.wiki/9jvi>
7. Тард Г. Соціальні закони, 1902. С. 6–11.

Надія ХУПАВКА

вчитель-дефектолог

КЗ «Запорізька спеціальна

загальноосвітня школа-інтернат

«Джерело» Запорізької обласної ради

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: ДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Публікація присвячена питанню дидактичної підготовки вчителя до роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку. Відзначено, що засоби досягнення виокремлених вчителем дидактичних завдань повинні встановлюватися індивідуально, залежно від можливостей дитини, рівня її інтелектуального розвитку та наявних навичок. Виокремлено ключові дидактичні аспекти підготовки вчителя, серед них: індивідуалізація навчання, професійне самовдосконалення, співпраця з іншими спеціалістами та інші.

Ключові слова: порушення інтелектуального розвитку, підготовка вчителя, дидактичні основи, спеціальна освіта, навчально-пізнавальна діяльність.